

CALIDOSCOPI D'UNA CIUTAT HOSTIL

Girona al punt de mira

TREBALL FI DE GRAU 2022/23

Laia Cetó Sánchez

Tutor: Pau Milla Rodríguez

Universitat Oberta de Catalunya

Grau en Educació Social

Àrea de Pedagogia social i acció socioeducativa

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	2
Presentació i justificació	3
Hipòtesi i objectius	4
Plantejament i metodologia	4
Estructura del treball	6
<u>CAPÍTOL 1</u>	8
Marc teòric: una primera aproximació a la idea de ciutat hostil	8
Marc històric: el preàmbul de la Girona actual	12
La ciutat de Girona observada com a escenari hostil	14
<u>CAPÍTOL 2</u>	16
Com es configura una ciutat hostil	17
Una qüestió de lògiques i ideals	17
Productivisme i positivisme	17
Mercantilisme i turistificació	19
Gentrificació	20
Fragmentació	21
Relats culpabilitzadors	26
Mitjans de comunicació: criminalització de la pobresa i cultura del control i la seguretat	27
Una qüestió de planificació, disseny i arquitectura urbana	29
Arquitectura que expulsa	29
Arquitectura que incapacita	32
Arquitectura que domestica	33
Arquitectura que usurpa	34
Una qüestió de context personal	36
<u>CAPÍTOL 3</u>	39
Com es resisteix en una ciutat hostil	39
CONCLUSIONS	43
Proposta de continuïtat	44
Bibliografia	44

INTRODUCCIÓ

Presentació i justificació

El meu recorregut pels estudis del Grau d'Educació Social s'ha convertit en una experiència que m'ha travessat, que ha il·luminat i ampliat la visió del món en què m'ha tocat viure permetent-me descobrir escenaris ocults als meus ingenus ulls. I, és per això, que he volgut relacionar el meu treball, que gira al voltant de la ciutat com a escenari hostil, amb la metàfora d'un calidoscopi, aquell enginy que de ben petita m'apassionava pel màgic ball de petites peces que coreografiaven diferents imatges i que em sorprenia amb dibuixos amagats i inimaginats que es construïen i desconstruïen en un procés de gestació i constant renovació. Un calidoscopi a través del qual poder descobrir certes cares de la ciutat ocultes en la foscor, les forces que les generen i les regulen, però també el joc de llum i moviment que ofereix la possibilitat de transformació i canvi cap a una ciutat més amable, justa i inclusiva.

El meu interès arrenca doncs en la descoberta d'allò en què no havia reparat, però sobretot, en el procés intern de transformació de la meva visió i posicionament vers els mecanismes que vulneren les persones. I és que, ara, quan camino per la ciutat, soc capaç de reparar en barreres arquitectòniques que impedeixen el transitar, mobiliari antipersones que impedeix el repòs, barris guetificats... i el que és més important, sóc capaç de llegir-ho en clau de desigualtat i exclusió. Obrir doncs la mirada m'ha conduït a abordar des del meu treball la problemàtica que planteja una ciutat concebuda i construïda sota unes lògiques i ideals que configuren una ciutat font de desigualtat i discriminació.

I és des d'aquesta problemàtica que es justifica la pertinència del meu treball, en tant que aporta una mirada que ressitua les persones com a damnificats en una estructura social injusta generadora de dominació i exclusió social. Un treball que, en desvelar les lògiques que subjauen a l'hostilitat de la ciutat, desnaturalitza pràctiques i discursos que donen cobertura a mesures i dispositius de control generadors de violència sobre certes identitats. Un posicionament des de l'Educació Social que ens allunya de convertir-nos en operadors de la lògica neohigienista i de la moral burgesa ocupats en tasques de gestió, aplicació de protocols i classificació de perfils poblacionals que conviden a intervenir en la vida de les persones en lloc de treballar per a la justícia social. Una mirada que encoratja l'educador/a social a treballar pel compromís col·lectiu cap a la transformació de condicions de vida injustes.

Hipòtesi i objectius

Podem pensar i sentir que la ciutat és un refugi que acull tothom amb les seves particularitats? Que mai ens trobarem en situació de no poder accedir a qualsevol espai?, que no ens farem vells i necessitarem bancs on descansar i/o socialitzar?, o que no estem exposats a un daltabaix econòmic, a esdevenir pobres i/o sense llar? Realment podem pensar que la vulnerabilitat només està en els altres? Podem afirmar que tothom té el mateix dret a la ciutat? A partir d'aquí arrenca la hipòtesi al voltant de la qual gira el meu treball: l'espai urbà oprimeix, rebutja, segrega i expulsa les persones de manera desigual en funció de les capacitats, l'edat, la posició socioeconòmica, l'ètnia, el gènere i la procedència.

Què ens imaginem quan parlem de la ciutat en relació amb l'hostilitat? Com es genera i com es manifesta aquesta hostilitat? Com es distribueix? Què implica habitar una ciutat hostil? Quins elements, equipaments, processos i factors fan de la ciutat un lloc hostil per a les persones en la nostra societat i quines lògiques i significats hi subjauen? Aquests interrogants són a la base de la meua investigació i configuren els objectius del meu treball:

- Analitzar la ciutat com a escenari hostil per a les persones.
- Indagar sobre les lògiques i significats que operen en la configuració d'una ciutat hostil.

Plantejament i metodologia

Aquest treball centra l'interès en la construcció social de l'hostilitat a la ciutat de Girona, que en els darrers anys forma part del meu anar i venir més quotidià. Les línies del meu assaig, però, volen fugir tant com poden de definicions i etimologia sobre l'ampli vocabulari que envolta la ciutat (carrer, espai públic, espai urbà, urbanisme, urbanitat i un llarg etcètera), terminologies que sovint s'encavalquen i que m'embolicarien en un debat allunyat del meu objectiu. Tampoc pretenc fer un recorregut a llarga distància per la història gironina, sinó aportar una pinzellada del passat recent que justifiqui i doni sentit al dibuix del paisatge actual. Vull abordar la ciutat com a *construcció social*, és a dir, com el projecte creat a la Girona actual, amb una ideologia, cultura i relacions socials vinculades al sistema socioeconòmic en que es troba inserida. I, tenint en compte que, com qualsevol altra ciutat, es troba en permanent construcció-reconstrucció, vull detenir-me a mirar-la com és ara, escoltar què diu i desxifrar els seus diferents idiomes, per saber què hi ha, què està passant, per entendre la vida d'aquesta ciutat postmoderna que s'està convertint en una més de les versions de la xarxa de ciutats idèntiques que els amos financers del món estan orquestrant.

Escometre la hipòtesi del meu treball m'ha portat d'entrada a plantejar-me diferents interrogants que, al llarg d'aquest assaig, es van resolent. Com a punt de partida per a comprendre l'estat de la qüestió i com a part de la metodologia ha estat important centrar la investigació en un marc teòric per després traslladar-lo a l'estudi empíric de la ciutat de Girona: recorrent els diferents barris, observant carències de la ciutat i elements de l'arquitectura urbana, prenent consciència de les sensacions i percepcions pròpies, recopilant fotografies, recollint opinions de veïns/es trobades en diferents mitjans, visitant plataformes veïnals i centres cívics, assistint a conferències, cercant notícies als mitjans de comunicació... He combinat doncs la revisió bibliogràfica i documental des de diferents disciplines (filosofia, sociologia, antropologia, arquitectura) amb un treball de camp sostingut sobre un marc teòric que aporti objectivitat i rigorositat a les meves observacions sense oblidar la pròpia l'anàlisi crítica que m'ha permès exposar, modestament, els fets des del meu punt de vista.

L'anàlisi del meu treball parteix de la consideració que la societat està basada en relacions conflictives entre els interessos d'una classe dominant, que disposa dels mecanismes jurídics i ideològics a favor seu per assegurar la reproducció de condicions de desigualtat i la immobilitat social, i d'una classe treballadora que assumeix la ideologia d'aquesta classe dominant naturalitzant la seva situació de marginació econòmica, social i política. Considero doncs, els problemes socials com a estructurals en lloc d'individuals, producte d'aquestes formes de dominació presents a la societat i de pràctiques i discursos col·lectius en un marc sociohistòric i cultural que no valida algunes construccions socials.

Prenc de la interseccionalitat, com a perspectiva teòrica i metodològica, una ampliació de la mirada que em permet reconèixer les desigualtats del sistema entrecruades pels diferents eixos de discriminació (com el gènere, l'ètnia, la classe social...) que travessen els subjectes en les seves identitats múltiples i canviants.

Escric des de la realitat i el coneixement d'una posició que m'ha permès l'accés als beneficis de la vida urbana i, sobretot, conscient de no haver experimentat l'hostilitat més exacerbada de la ciutat, la qual cosa no em sostreu de saber que habito una ciutat desigual i de sentir-me preocupada des de la pròpia ètica i des de l'educació social, però principalment com a persona compromesa amb la vulneració dels drets i el patiment de l'altre, per a qüestionar la ciutat com a escenari hostil. Disposada a baixar al propi infern, a posar en joc el que penso, el que sento, el que em ressona, a revisar les pròpies creences, conscient que d'això en depèn l'actitud envers l'altre.

Estructura del treball

El treball s'estructura en tres capítols:

El primer capítol ens aproxima a la idea de configuració d'una ciutat hostil com a construcció social dins un context capitalista i neohigienista a través d'una anàlisi històric i contextual de perspectiva marxista. Seguidament, s'emmarca la ciutat de Girona en una dimensió històrica recent que ens ajuda a comprendre la gestació d'un procés urbà que dona vida a una ciutat fragmentada i mercantilitzada, i que ens conduirà a identificar l'actual ciutat de Girona com a escenari hostil per a les persones.

El segon capítol, fa un recorregut per les lògiques i ideals capitalistes i neohigienistes en que se sustenta la planificació i arquitectura d'una ciutat que exclou, segrega, incapacita i usurpa l'espai públic. Una anàlisi que, aterrat a la ciutat de Girona, dibuixa un mapa d'hostilitats imbricades en les diferents identitats i els seus eixos de discriminació.

El tercer i últim capítol, s'obre com una crida a la resistència enfront dels mecanismes que desactiven la lluita col·lectiva, visibilitzant formes de supervivència individuals i accions col·lectives d'oposició al sistema capitalista que posen de manifest l'agència de l'ésser humà com a capaç de produir canvis.

Los Nadies

Sueñan las pulgas con comprarse un perro y sueñan los nadies con salir de pobres, que algún mágico día llueva de pronto la buena suerte, que llueva a cántaros la buena suerte; pero la buena suerte no llueve ayer, ni hoy, ni mañana, ni nunca, ni en lloviznita cae del cielo la buena suerte, por mucho que los nadies la llamen y aunque les pique la mano izquierda, o se levanten con el pie derecho, o empiecen el año cambiando de escoba.

Los nadies: los hijos de nadie, los dueños de nada.

Los nadies: los ningunos, los ninguneados,
corriendo la liebre, muriendo la vida, jodidos, rejodidos:

Que no son, aunque sean.

Que no hablan idiomas, sino dialectos.

Que no profesan religiones, sino supersticiones.

Que no hacen arte, sino artesanía.

Que no practican cultura, sino folklore.

Que no son seres humanos, sino recursos humanos.

Que no tienen cara, sino brazos.

Que no tienen nombre, sino número.

Que no figuran en la historia universal, sino en la crónica roja de la prensa local.

Los nadies, que cuestan menos que la bala que los mata.

Eduardo Galeano

CAPÍTOL 1

Marc teòric: una primera aproximació a la idea de ciutat hostil

Entendre el terme “hostilitat” referit a la ciutat requereix tenir una idea prèvia del que significa una ciutat amable entesa com un escenari equilibrat de la vida urbana que propicia una distribució equitativa per a què tots els seus habitants tinguin accés a les diferents opcions laborals, educatives, culturals, de salut, d’oci i de mobilitat física i social (Salazar, 2020); una ciutat que posa al centre les necessitats de les persones per damunt d’altres interessos; amb una planificació de l’espai públic que facilita la identificació i l’apropiació dels espais i que propicia l’encontre social, *“una ciutat que no estigui feta només de llocs de pas, sinó on poder gaudir d’espais de proximitat, de trobada i de relació on compartir amb els veïns i veïnes”* (Igualdad y Sosenibilidad social DIBA, 2022, 0m40s). En contraposició, habitem (o tractem d’habitar) una ciutat que no ofereix refugi, “un lloc perillós on l’atzar reparteix la mala sort” (Amoròs, 2022), una ciutat que oprimeix, rebutja, segrega i expulsa les persones de manera desigual en funció de les capacitats, l’edat, la posició socioeconòmica, l’ètnia, el gènere i la procedència, una ciutat que no recull les necessitats de tothom, que posa al centre els interessos del capital per damunt la reproducció de la vida i amb un espai públic tan privatitzat, regulat i normativitzat que difícilment es pot anomenar públic, en tant que limita la llibertat d’activitats de la vida quotidiana (jugar al carrer, treure una cadira a la porta, improvisar un sopar a la fresca...).

I és que, pot ser la ciutat un lloc amable quan s’ha conformat en base a un amuntegament humà disposat per satisfer les demandes de l’economia capitalista que cerca el màxim benefici d’una minoria a costa de l’explotació d’una gran massa de treballadors?

Aquesta qüestió obre una reflexió entorn de les idees marxistes sobre l’origen de l’estructura social urbana dins un procés d’industrialització en l’economia capitalista i sobre les conseqüències de deteriorament urbà i amuntegament a les a quals Friedrich Engels (2006) ja apuntava al segle XIX. Un seguit de realitats que continuen vigents, donat que les dinàmiques d’actuacions urbanes continuen pensades i portades a terme sense deliberacions ni decisions col·lectives, sinó des de la mateixa lògica neoliberal, des de les bases d’un capitalisme, la finalitat del qual, continua sent la d’espolar els pobres en benefici dels rics.

Fent una mica d’història, trobem la primera aproximació a les ciutats com a llocs hostils en el seu propi origen quan, simultàniament al procés d’industrialització capitalista (s. XVIII - XIX), els nuclis urbans van haver d’acollir (sense infraestructura i en condicions lamentables) a milers de

treballadors provinents del medi rural, que es van veure obligats a desplaçar-s'hi per trobar el sustent dins les indústries que proliferaven a les ciutats després que grans terratinents els expropiessin violentament els terrenys comunals que cultivaven i quedessin desposseïts del seu mitjà de producció. Neix així la propietat privada (terrenys en propietat de grans terratinents), el proletariat (obriers assalariats en condicions d'explotació que necessitava la indústria de les ciutats) i el capitalista (qui disposa dels mitjans de producció i explota el proletariat per enriquir-se cada vegada més). Ara, el treballador industrial, ja no és amo del mitjans de producció (terres i matèries primeres) perquè li van ser arravatats i l'única manera de comerciar és vendre la seva força de treball als capitalistes que tenen la maquinària i altres medis de producció (Marx, 2017).

(...) grandes masas de hombres son despojadas repentina y violentamente de sus medios de subsistencia y lanzadas al mercado de trabajo como proletarios libres y desheredados. (Marx, 2017, p. 104)

La propietat privada que, avui dia, defensa i garanteix el capitalisme prové històricament, doncs, d'aquelles grans apropiacions i tancament de terres comunals que van ser usurpades als camperols com si d'un dret natural es tractés. Ara, a la ciutat capitalista, no queda cap espai que tard o d'hora no sigui privat o privatitzat per a la seva mercantilització. Ara bé quan algú, víctima d'aquest sistema, sumit en la pobresa, ocupa una petita porció d'espai (per aixecar una barraca, per habitar un pis desocupat, per pernoctar en un espai públic...) ni que sigui per sobreviure en condicions de misèria, salten totes les alarmes que estigmatitzen i condemnen per usurpador i il·legal. I és que, aquest sistema no està ocupat en solucionar la pobresa, sinó en perseguir als pobres que ell mateix ha creat amb unes lleis que pertanyen als poderosos i que poc tenen a veure amb la justícia. Com afirma Galeano (1998) les lleis són com una teranyina que està per atrapar insectes petits i no *bichos grandes*. Des de la legislació sanguinària contra els expropiats de finals del segle XV que perseguia el vagabundeig, passant per la llei de *vagos y maleantes* del 1933, fins al marc legal actual que sorteja el dret a l'habitatge i el dret a la ciutat; que persegueix els modes de supervivència informals (venda ambulants, prostitució...); que promou lleis migratòries que il·legalitzen les persones; i un llarg etcètera; la vida a la ciutat es torna per a molts una experiència clarament hostil.

També de la mà de Marx (2017) descobrim altres aspectes, vigents avui dia, del funcionament ocult del capitalisme, que tenen l'origen en nodrir-se d'aquella massa d'homes privats de mitjans de subsistència, explotats per alimentar la maquinària industrial i dependents d'un salari; i d'un exèrcit d'aturats permanents (exèrcit de reserva) disposats a vendre's a qualsevol

preu, que tindran una funció de competidors amb els obrers assalariats i que assegurin al capitalista poder mantenir unes condicions laborals precàries mitjançant la llei de l'oferta i la demanda.

En el transcurso de la producción capitalista, se va formando una clase obrera que, a fuerza de educación, de tradición, de costumbre, se somete a las exigencias de este régimen de producción como a las más lógicas leyes naturales. (Marx, 2017, p. 126)

Obrers disciplinats en un treball que no els pertany i que no els arriba més que per cobrir les necessitats bàsiques. Obrers que han d'acceptar treballs precaritzats amb multitud d'enganyifes: requerir una despesa per part del treballador com ara pagar una quota d'autònom o aportar el propi vehicle; cobrar un salari ínfim + propines (com promou una campanya de la Comunitat de Madrid per poder complir uns petits somnis que haurien d'estar coberts per un sou digne); o la flexibilitat horària, no per conciliar la vida laboral i familiar, sinó per estar disponible per a l'empresa qualsevol dia a qualsevol hora. I compte, si aquestes condicions no t'estan bé, perquè la maquinària capitalista disposa de tot un exèrcit de reserva al qual al·ludeix Marx (2017), disposat a substituir-te en les mateixes o pitjors circumstàncies. La por de saber-nos prescindibles ens fa suportar qualsevol condició per no passar a ser un més de la massa de *mendigos, salteadores y vagabundos* exclosos del sistema.

És la perversitat d'un sistema que ha desactivat la lluita de classes, que enfronta pobres contra pobres. I és que, com afirma Galeano (1998), "la pobreza es una manta demasiado corta, y cada cual tira para su lado" (p. 91).

Habitem ciutats dures que, obeint les lleis del capital, concentren una aglomeració poblacional (proletariat que alimenta la màquina capitalista) que sobreviu amb altes cotes de pobresa al costat d'una classe privilegiada que acumula altes quotes de riquesa. Les dues cares d'una moneda que coexisteixen, però no es miren. És al que fa referència Engels (1981) quan afirma que qualsevol gran ciutat capitalista té "barris dolents" situats en la part més lletja i amb els pitjors habitatges de la ciutat, barris "deixats de la mà de Déu" on ubicar la classe obrera, d'esquena a la mirada de les classes benestants que habiten al costat en barris cuidats i posats en valor. És la coexistència de la duresa egoista, de l'acumulació de riquesa i luxe per un costat i de l'acumulació de misèria i degradació social per l'altre.

Tanmateix, si en un principi aquesta població obrera procedent del medi rural que alimentava la maquinària capitalista es va haver d'amuntegar en barris *tuguritzats* del centre de la ciutat, la situació de devaluació i degradació física d'aquests barris va propiciar, per altre costat, un

interès per a l'especulació immobiliària d'una classe adinerada que es beneficià dels baixos preus i la localització central per realitzar una renovació urbana que suposaria també una renovació del paisatge humà (expulsió de la població amb baixos recursos econòmics) després d'enderrocar o reformar bona part dels habitatges obrers "a lo Haussmann" com explica Engels (1981):

Entiendo por "haussmann" la práctica generalizada de abrir brechas en los barrios obreros, particularmente en aquellos situados en el centro de nuestras grandes ciudades, ya responde esto a un interés por la salud pública o el embellecimiento, o bien a una demanda de grandes locales de negocios en el centro urbano, o bien a las necesidades de transporte... cualquiera que sea el motivo invocado, el resultado es en todas partes el mismo: las callejuelas y los callejones sin salida más escandalosos desaparecen y la burguesía se glorifica con un resultado tan grandioso. (p. 325)

Aquest procés de substitució social que Engels (1981) havia estudiat en barris obrers d'Anglaterra del segle XIX i que postula a la seva obra, és l'antecedent del que posteriorment anomenem *gentrificació*, un fenomen que al segle XXI és totalment vigent i estretament lligat a la mercantilització.

La extensión de las grandes ciudades modernas da a los terrenos, sobre todo en los barrios del centro, un valor artificial, a veces desmesuradamente elevado; los edificios ya construidos sobre estos terrenos, lejos de aumentar su valor, lo disminuyen, porque ya no corresponden a las nuevas condiciones, y son derribados para reemplazarlos por nuevos edificios. Y esto ocurre, en primer término, con las viviendas obreras situadas en el centro de la ciudad, cuyos alquileres, incluso en las casas más superpobladas, nunca pueden pasar de cierto máximo [...] El resultado es que los obreros van siendo desplazados del centro a la periferia. (Engels, 2019, p. 110)

El model de ciutat capitalista s'expandeix pel món com a model únic de ciutat, en la que el sentit de l'urbanisme s'encara cap a la mercantilització, "ciudades que no dudan en explotar «su cultura» para un mayor aprovechamiento económico y promocionar a la ciudad en el competitivo mercado internacional de ciudades" (Rodríguez Medela y Salguero, 2012, p. 27).

Ara, el patrimoni cultural de la ciutat, el patrimoni arquitectònic o qualsevol mena d'esdeveniment internacional, serveixen com a coartada per a la transformació de la ciutat en pro d'un turisme lucratiu.

Ens trobem doncs immersos en un model de ciutat configurat d'acord als interessos del poder econòmic i on l'urbanisme esdevé una ideologia al servei del poder i una eina de control de la població i de dominació d'una classe capitalista que s'apropia d'allò que és de tots (Lefebvre, 2013). Un urbanisme en mans d'empreses, agents immobiliaris i constructors que, en afavorir el benefici privat, ens usurpa el dret a la ciutat.

En aquestes coordenades, recuperar el dret a la ciutat implica esdevenir persones conscients dels interessos de classe i capaços de lluitar col·lectivament per defensar el valor d'ús del nostre territori (ja sigui ciutat, muntanya o barri), contra l'ànima d'acumulació i beneficis capitalistes (Lefebvre, 2013; Engels, 2006).

Sólo este proletariado creado por la gran industria moderna, liberado de todas las cadenas heredadas, incluso de las que le ligaban a la tierra, y concentrado en las grandes ciudades, es capaz de realizar la gran revolución social que pondrá fin a toda explotación y a toda dominación de clase. (Engels, 2006, p. 28)

Marc històric: el preàmbul de la Girona actual

Girona, una més de les ciutats capitalistes que s'ha desenvolupat com tantes altres i que comparteix els símptomes d'una malaltia que s'estén inexorablement per les artèries d'aquest món globalitzat.

Parlar de Girona com a territori hostil requereix emmarcar-la i entendre el seu context històric més proper. Una ciutat que, cap a la dècada dels cinquanta, va rebre els primers moviments migratoris espanyols provinents del medi rural (proletariat) sense estar urbanísticament preparada i, on el barri de Sant Narcís (primer barri d'habitatge social de Girona) no fou suficient per acollir-los. Així, famílies senceres es van veure obligades a viure en barraques a la muntanya de Montjuïc i a Les Pedreres (al 1957, 2.000 persones vivien en barraques i al 1967 ja eren 5.000) (Pedres de Girona, s.d.). Es va crear doncs la necessitat de projectar noves zones d'habitatge social destinades a allotjar la població barraquista. Neixen així els barris perifèrics de Vila-Roja i Font de la Pólvora entre d'altres, polígons construïts amb materials de mala qualitat i sense planejament urbanístic ni serveis on amuntegar aquest proletariat. Circumstància, que juntament amb el desenvolupament urbanístic franquista, que annexionà els municipis del voltant (Salt, Santa Eugènia, Sant Daniel, Sarrià de Ter i Palau) amb la pretensió de construir una gran ciutat, va desencadenar la formació d'una Girona esmicolada i segregada residencialment en funció de la classe, l'origen i la renda de la seva població.

L'altra cara de Girona, el centre més històric, tampoc era un lloc objecte de desig per viure-hi. Fins als anys noranta era un barri humit, brut, fosc, que acollia activitats de tràfic de drogues i prostitució, d'aquí que, fins aleshores, s'anomenés "barri xino", per la seva assimilació al de Barcelona. Un projecte de reforma integral però, amb rehabilitació i neteja d'edificis del call jueu i la reforma de les cases penjants sobre el riu Onyar, representarà la remuntada del valor simbòlic d'aquest barri (Puig, 2017), que ara passarà a anomenar-se Barri Vell i on després d'una neteja social (pròpia del neohigienisme) que obrirà les portes a la revalorització econòmica de la zona i de retruc a processos de gentrificació, ja no tindrà cabuda certa població.

Todo centro marcado como histórico en guías o inventarios reclama, para poder ejercer como tal, mantener alejada la vida real, con todos sus ingrediente de inestabilidad y desasosiego, incompatibles con la tematización —léase falsificación, simulacro o parodia—de que es objeto ese territorio para su puesta en venta. (Delgado, 2021, paràgraf 4)

Evolució del Barri Vell 1974-2022. Carrer del Pou Rodò, Girona. Imatge d'arxiu CRDI de l'Ajuntament de Girona.

Ara, el centre gironí està a punt per a l'especulació immobiliària i la inversió capitalista. Una ciutat que s'ha mercantilitzat fins al punt de convertir-se en un parc temàtic, amb festivals i esdeveniments com "Temps de flors" i "Temporada alta", que es converteixen en aparadors orientats a l'atracció de turistes, ideats perquè uns pocs obtinguin benefici, tot i que per altres suposi una causa de molèstia i malestar.

A pesar de venderse como panaceas para el impulso económico de la ciudad y sus habitantes, el resultado suele materializarse en grandes inyecciones de dinero público y

beneficios fundamentalmente para las empresas privadas. (Rodríguez Medela i Salguero, 2013, p. 192)

La ciutat de Girona observada com a escenari hostil

Girona, ciutat de flors entre la muntanya i el mar; ciutat de façanes de pedra grisa i cases coloristes; de fires, de mercats tradicionals i de grans festivals; d'edificis històrics que comparteixen vorera amb moderns comerços i oficines. Una ciutat que conserva petjades de la història visibles juntament amb realitats humanes invisibilitzades; ciutat de vida i ciutat aparador. Girona, una ciutat de contrastos i contradiccions.

Observar Girona a través d'un calidoscopi ens presenta una primera imatge acolorida i lluminosa de la Girona històrica, cultural, gastronòmica, de fires i esdeveniments, la Girona de l'eslògan "Girona m'enamora". És la imatge de qui la visita com a foraster i transita pels llocs més emblemàtics de la ciutat, qui s'anima a pujar les impactants escales de la catedral de Santa Maria (ara la catedral de *Joc de Trons*), a perdre's pels carrerons del call jueu, qui travessa el pont Eiffel per fer-se un "selfie" amb les cases acolorides de fons, qui degusta un gelat al *Rocambolesc* o qui travessa el riu Onyar per endinsar-se a la Girona més comercial. És, també, la cara amable de la Girona per a qui l'habita com a ciutadà de ple dret, una ciutat ben comunicada, amb possibilitat d'accés i gaudi als diferents equipaments i serveis que ofereix, un lloc de trobada i participació. És la ciutat que es ven al públic.

Pont Eiffel, Girona. Gener 2023.

Call jueu. Carrer de la Força, Girona. Desembre 2022.

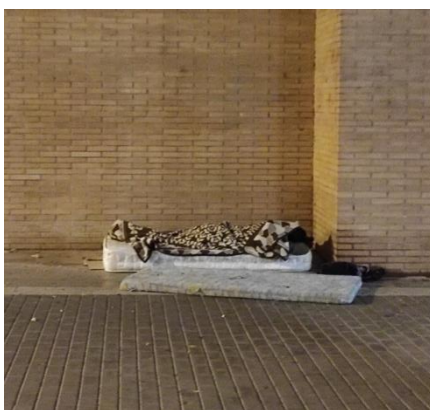
Gelateria Rocambolesc, Girona. Gener 2023.

CALIDOSCOPI D'UNA CIUTAT HOSTIL

Tanmateix, un gir de volta al calidoscopi desdibuixa aquest escenari amable en una realitat urbana on es manifesta la desigualtat i l'exclusió: la de qui ha d'acudir a *SomSostre* per rebre un àpat; la de qui no té llar i es refugia a *La Sopa* per pernoctar; la dels joves que es reuneixen al Parc del Migdia sempre sota sospita policial; la de qui no es pot aturar a descansar o anar al bany sense haver de pagar una consumició en un local; i la de les 86 persones que actualment dormen als carrers de la ciutat. És, també, la imatge d'una Girona dels *ninguneados*, dels *nadies*¹, que han de sobreviure en la perifèria més desconeguda i abandonada de la ciutat, com ara els barris de Vila-Roja, Font de la Pólvora i Disseminat dels Caputxins, on s'amaga una realitat de pobresa que la ciutat manté oculta: carrers sense asfaltar, famílies vivint amuntegades, inexistència d'enllumenat públic, d'aigua potable i de transport públic...

Pujada de la Mercè, Girona. Desembre 2022.

Carrer Rafael Masó i Valentí, Girona. Novembre 2022.

Disseminat dels Caputxins, Girona. Novembre 2022.

Identificar, doncs, aquesta ciutat com una ciutat hostil no resulta difícil quan ens adonem que al barri del costat no arriba l'aigua potable o l'enllumenat, quan ens adonem que no tothom té dret a l'habitatge, quan veiem que la ciutat no proveeix de les mateixes condicions a tothom; en definitiva, quan ens adonem que vivim en una ciutat fragmentada en realitats desiguals, una ciutat que no acull a tothom per igual, una ciutat que expulsa les persones, una ciutat injusta.

La ciutat, doncs, se'm dibuixa com un escenari amb llums i ombres: un espai on es desenvolupa la nostra vida (tant en l'àmbit privat com en el públic), un lloc on es produeixen les relacions entre les persones que l'habitarem, un lloc de trobada, conflicte i confrontació, un lloc on poder exercir un cert poder i participació política, però alhora on esdevenir l'objecte d'opressió i d'injustícia d'una ciutat hostil.

---

¹ Termes que fan referència a persones en situació de pobresa i invisibilitzades, al poema *Los Nadies* d'Eduardo Galeano.

CALIDOSCOPI D'UNA CIUTAT HOSTIL

Aquest panorama em porta a qüestionar com hem arribat a transformar un lloc que hauria de ser refugi i de comunió social en quelcom que oprimeix, rebutja, segrega i expulsa les persones; com es materialitza aquesta hostilitat i com es distribueix entre uns i altres.

CAPÍTOL 2

Com es configura una ciutat hostil

«Las ciudades tienen la capacidad de proporcionar algo para todo el mundo, sólo porque, y sólo cuando, se crean para todo el mundo».

Jane Jacobs

Una qüestió de lògiques i ideals

Productivisme i positivisme

En el marc d'una societat capitalista, la ciutat es concep sota l'ideal productivista, que prioritza el benefici màxim i l'especulació per damunt de les necessitats de les persones, i és des d'aquest ideal que es planifica i dissenya la ciutat, prioritzant els llocs i els espais orientats a les activitats productives. És així com la ciutat, s'ha anat remodelant a través d'un urbanisme que, fet a mida dels interessos comercials, ha donat preferència al trànsit rodat, de manera que, s'ha anat imposant un anar i venir de vehicles amb productes i mercaderies allà on es desenvolupava la vida pública i les pràctiques comunitàries. Una ciutat que, com afirma Amorós (2022), ha estat substituïda per la *conurbació*, on l'espai públic ja no és nostre, un espai fet a mida de l'automòbil i configurat basant-se en un "*amontonamiento aleatorio de edificios desparramándose por el territorio sin más orden que el que imponen los cinturones y ejes viarios*" (paràgraf 1). La ciutat així dissenyada atorga més drets a qui històricament ha ostentat ocupacions productives, a qui disposa de vehicle per sobre dels vianants, alhora que minva l'espai abans de convivència.

Des d'aquestes coordenades, doncs, és possible garantir un ús equitatiu de la ciutat?

Si bé, aparentment podem pensar que la ciutat es dissenya per acollir la diversitat humana, l'experiència d'usuari ens demostra que no és així, que la ciutat no atén les diverses capacitats de qui les habita i que els usos dels espais i els temps de la ciutat no tenen en compte l'heterogeneïtat en la coreografia de la vida quotidiana: amples calçades pel trànsit rodat i voreres estretes o congestionades per terrasses de bars per les que no hi pot transitar qui es desplaça amb cadira de rodes o qui empeny un cotxet de nadó, semàfors que no tenen en compte el pas lent de les persones grans, fonts buides que no permeten refrescar-se de manera gratuïta, bancs reclinats que impedeixen estirar-s'hi a descansar o aturar-s'hi a qui ve carregat amb la compra, barreres arquitectòniques que impedeixen l'accés a persones amb diversitat funcional... La ciutat, doncs, sembla dissenyada de manera homogeneïtzant sota una

falsa igualtat que identifica com a subjecte promig l'home blanc, burgès, assalariat; “*gente que no se pierde, no necesita descansar a mitad de camino y que puede pagar una consumición en un restaurante si necesita hacer uso del baño*” (Chinchilla, 2020, p. 62). La ciutat així pensada, ignora deliberadament les identitats com a múltiples (pertànyer alhora a categories socials diferents com el gènere, l'ètnia, la sexualitat, la classe social, l'edat...). No tindrà la mateixa experiència de ciutat una dona gran i immigrant, que una dona blanca i jove; ni un home jove i benestant que un home d'edat avançada i sense llar.

Aleshores, en aquest model de ciutat basada en el consumisme, en la productivitat i dissenyada des de l'homogeneïtzació, tothom es pot sentir identificat?, acull a tothom en igualtat de condicions?, tothom gaudeix de la mateixa llibertat a l'espai públic? Segons el plantejament de Borja i Muxí (2001), la ciutat és l'àmbit de ciutadania i territori d'homes i dones lliures i iguals. Tanmateix, d'entrada el terme *ciutadania* (tant com a constructe legal, com a simbòlic) no té en compte un percentatge important de la població que hi habita: nens/es “menors d'edat” i persones que, per estar estigmatitzades en categories negativitzades (drogodependents, prostitutes, malalts mentals, indigents...), en l'imaginari social no es contempen com a ciutadans de ple dret; i persones estrangeres que es troben en situació d'indocumentació legal (“sensepapers”) directament considerats no-ciutadans i obligats a viure ocults (Delgado, 2010). Un terme, per tant, que contribueix a conformar una realitat que exclou i que converteix un gran nombre de persones en “habitants de segona classe” o en *nadies*. Sembla, doncs, que la ciutadania i l'espai públic no són per tothom. D'altra banda, considerar la ciutat el territori d'homes i dones lliures i iguals, s'acosta més a un desig que a una realitat, ja que en una societat configurada sota uns valors sustentats a l'empara d'un sistema heteropatriarcal, és clar que homes i dones no es troben en igualtat: no en va sentim a parlar de la cultura de la violació (sostinguda sota el fals dret de possessió de l'home sobre la dona), sabem de la persistència incomprendible de la bretxa salarial entre ambdós sexes i de la desigualtat pel que fa a la divisió sexual del treball, que assigna a la dona tasques relacionades amb la reproducció de la vida i la restringeix a l'àmbit privat, mentre que l'home resta més lligat a l'espai públic en el rol de proveir la família dels recursos econòmics per a la subsistència. Prendre, però, el terme “homes i dones” en el sentit d'humanitat, tampoc resol la qüestió de la igualtat, en tant que les persones, travessades per diferents eixos d'opressió (racials, de classe social, d'edat, de gènere...), pateixen inequitat d'oportunitats. Per altra banda, com considerar-nos lliures en una estructura capitalista que se sustenta en la dominació i l'explotació d'una classe dirigent sobre una oprimida? Si bé aquest sotmetiment és prou evident, encara hi ha un nivell més pervers de sotmetiment i explotació que ens imposa la societat del rendiment: sense

prohibicions ni dominació a través de regles, se'ns crea una falsa il·lusió de llibertat en la qual nosaltres mateixos ens autoexplotem i ens esclavitzem per continuar formant part d'aquesta societat capitalista que, sota l'ideal del positivisme, ens implanta la lògica de poder-ho tot (Han, 2012).

El sujeto de rendimiento, como empresario de sí mismo, sin duda es libre en cuanto no está sometido a ningún otro que le mande y lo explote, pero no es realmente libre, pues se explota a sí mismo, por más que lo haga con entera libertad. (Han, 2012, p. 19)

I és en aquest context que ens convertim en el nostre propi projecte, en un individu que no pot defallir i que ha de mostrar la seva millor versió per fer-se atractiu, vendible en una societat en què la vida està al servei del capital, en la que tot es mercantilitza.

Mercantilisme i turisticació

Sota l'ideal mercantilista, la ciutat també esdevé un producte més a vendre, una ciutat que deixa de tenir la seva funció principal de refugi per a les persones que hi habiten i es converteix en una ciutat producte, una ciutat que es ven. I, és en aquest marc que Girona, com a ciutat històrica, objecte de visites turístiques, ha apostat per un model de ciutat d'assimilació al de Barcelona, la ciutat top-model, la més *in* en matèria urbana (Delgado, 2007). Girona, doncs, s'emmiralla en Barcelona com a ciutat turisticada que ofereix una oportunitat de negoci rendible. Sembla, però, que en aquesta importació del model de ciutat-negoci no s'ha dedicat un esforç reflexiu perquè no es generin les mateixes problemàtiques de convivència, d'ús de l'espai públic i d'accés a l'habitatge que afecten la ciutat comtal. I és que, si ens detenim a observar Girona, veiem com el Barri Vell és cada cop més una mercaderia disposada pel gaudi del turista i un escenari hostil per als veïns/es que diàriament han de conviure amb la massificació de turistes que inunden els carrerons i els sorolls derivats de l'oci nocturn mercantilitzat; veïns/es que veuen restringit el seu dret d'ús de l'espai públic per a la vida quotidiana en nom d'un civisme que fa fora la vida (*"l'Ordenança Municipal de Civilitat no permet roba als balcons, es mira amb lupa les façanes. Fins i tot es determina l'hora de regar les plantes"*²); veïns/es que pateixen les conseqüències de la privatització de l'espai públic amb la proliferació de comerços de grans corporacions i restauració elitista pensades per atreure aquells qui s'ho poden pagar i que la gent del barri no freqüenta; veïns/es que a causa de l'especulació immobiliària d'un barri que "s'ha posat de moda" i a la proliferació desmesurada d'habitatges turístics pateixen els efectes de l'encariment excessiu del preu dels habitatges que

---

² Comentari d'un veí del Barri Vell recuperat d'elDiari.es.

els fa inassumibles (“*set-cents o vuit-cents euros de lloguer. Qui és que paga això? (...) tot turistes i aquí mira, ens anem quedant sense*³”). Aquest procés de transformació del centre de Girona està desfilant el teixit social i comercial del barri: els veïns/es es veuen obligats a traslladar-se a la perifèria i els comerços de proximitat es troben “en perill d’extinció”.

Així, a través del calidoscopi ara, el centre de Girona, se’ns apareix com un lloc de pas, homogeneïtzat i desnaturalitzat, un lloc en perill de convertir-se en el que Augé (2008) denomina *no-llocs*, on la vida de barri es va desdibuixant per donar pas a un paisatge de circulació, de consum, d’anonimat. Un lloc on hi transita una riuada de gent ocasional, però on els veïns van desapareixent del paisatge de la ciutat. Una ciutat polida, endreçada i bulliciosa, però alhora buida, morta.

Gentrificació

Aquest procés de transformació del Barri Vell, sota polítiques de reestructuració, millora i revalorització, emmascara una intenció de negoci (en benefici de propietaris d’edificis, d’inversors forans, i de classes acomodades nacionals) que en realitat redibuixa unes fronteres urbanes en un procés de gentrificació que va expulsant els veïns de tota la vida, ja sigui perquè ja no senten identificats amb el barri, ja sigui perquè no es poden permetre pagar els preus abusius dels lloguers o adquirir un habitatge en propietat i “han decidit” cercar-ne un allunyat del centre (decidir, però, implica poder elegir), o bé perquè directament han estat desnonats. Podien els veïns/es del Barri Vell pensar que darrere la paraula “millores” s’amagaria un procés de desplaçament forçat que els expulsaria del seu barri?

La gentrificació que es produeix al nucli antic gironí no és quelcom inesperat, sinó més aviat premeditat i provocat amb la intenció de fer negoci per damunt de tot. Sense escrúpols es desplacen (o més ben dit s’expulsen) els veïns del barri per substituir-los per habitants amb un alt poder adquisitiu que n’estan a l’alçada, que són mereixedors de les qualitats d’aquest barri ara posat en valor. Les polítiques urbanístiques al servei del capitalisme doncs, són una aposta per la desigualtat i serveixen en safata de plata la segregació residencial per grups socials. Els uns al centre on es concentra l’activitat comercial, cultural i financera; els altres segregats a la perifèria, on s’instal·len les activitats industrials, els cementiris, els escorxadors, els manicomis i les presons (Amorós, 2022).

En última instancia, las grandes concepciones sobre la transformación urbana se fueron desmoronando y domesticando para satisfacer los intereses inmediatos de las clases

---

³ Mercè Esteva, veïna del Barri Vell de Girona al programa “Tot es mou” de TV3.

acaudaladas. En lugar de proyectos idealistas de regeneración social, los programas de planificación se desarrollaron como avenidas que colmaban los intereses y las aspiraciones de la propiedad y servían de instrumento a la creciente marginación de los pobres. (Gooptu, 2001 a Davis, 2007, p. 63)

La ciutat així deixa de ser compacte i s'esmicola en fragments independents els uns dels altres: centres comercials, barris residencials, ciutats dormitori...

Fragmentació

Com descobrir aquesta Girona fragmentada?

Només cal baixar del trenet turístic Gerió, deixar enrere les muralles i endinsar-nos en la Girona menys visitada per trobar-nos amb una Girona fragmentada en diverses parts i segregada en una distribució desigual dels grups socials. Un recorregut per les perifèries que ens portarà cap a un descens esglaó per esglaó en l'escala social:

Iniciar aquest itinerari ens porta als barris residencials de Montilivi i Montjuïc, dos enclavaments exclusius inserits en la centralitat urbana (tant econòmicament com simbòlicament) i on es concentra la població amb les rendes més altes. Són barris amb baixa densitat de població, conformats d'edificis de planta baixa, cases amb jardí i disposen d'abundants espais i zones verdes. Barris ben valorats, ben comunicats amb el centre, amb molts serveis i equipaments i amb una gran oferta formativa, cultural i d'oci (s'hi ubiquen les facultats de Dret, de Ciències i de Ciències Econòmiques i Empresariales, l'estadi de futbol del Girona FC, diverses escoles elitistes segregades per sexe...). Són barris on es respira un aire tranquil i silenciós que convida a imaginar una bona vida.

Montilivi, carrer Comanegre, Girona. Novembre 2022.

Montilivi, Jardins de Vicenç Albert Ballester i Camps, Girona. Novembre 2022.

Montjuïc, Pujada de la Barrufa, Girona. Novembre 2022.

CALIDOSCOPI D'UNA CIUTAT HOSTIL

En continuar el nostre recorregut arribem al barri de Sant Narcís (un dels pocs exemples de ciutat-jardí de Catalunya, inspirat en les colònies Siedlung alemanyes), un dels barris més emblemàtics de Girona conformat per cases blanques de poca alçada construïdes al voltant d'una plaça porxada que concentra els serveis del barri (església, comerços de propietaris locals, local social...). Se'ns apareix com un poble dins d'una ciutat, on es respira un ambient acollidor, que recorda la vida dels pobles on els veïns es coneixen i se saluden. Un barri que en els seus orígens, va ser pensat per a la classe obrera migrada durant l'època de la postguerra civil (eren les anomenades "cases barates", les primeres d'habitatge social de Girona) i que ara ha esdevingut un barri privilegiat i ben valorat del qual s'ha anat apropiant la classe alta i on "les cases barates" ja no estan a l'abast de qualsevol economia.

Sant Narcís, plaça de l'Assumpció, Girona. Desembre 2022.

Sant Narcís, Carrer del Riu Güell, Girona. Desembre 2022.

En un descens simbòlic ens situem als barris de Santa Eugènia i Salt, dos sectors que, si bé es troben a tocar de Sant Narcís, contrasten pels seus alts i rotunds edificis en un entorn on els dèficits urbanístics i d'equipaments són més alts (edificis deteriorats, edificis abandonats, escassetesa de places i zones verdes...), les condicions d'habitatge més desfavorables (habitatges deteriorats, habitatges amb pocs metres quadrats compartides per més d'una família...) i els serveis més escassos per la gran densitat de població. Són els barris que acullen la població amb un baix nivell de renda (alguns d'ells expulsats en el procés de gentrificació de la Girona elitista) així com una gran quantitat de població immigrant. Concretament, Salt concentra habitants procedents de 81 països diferents⁴ (majoritàriament del Marroc, d'Hondures i de Gàmbia) i està tipificat com un dels municipis amb una de les taxes d'immigració més elevada de tot Catalunya. Són barris que, a més de patir d'una configuració

---

⁴ Segons les dades del Padró Municipal de Salt actualitzades al gener del 2022.

urbana extremadament densa i carències urbanes que afecten la qualitat de vida, es troben estigmatitzats pel conjunt de la població de Girona i guetificats per una barrera simbòlica que actua com a filtre que permet a uns grups major llibertat d'elecció en l'espai urbà mentre que restringeix la mobilitat residencial d'altres (Harvey, 1977).

Salt, travessera de Sta. Eugènia, Girona.
Novembre 2022.

Santa Eugènia, carrer Montnegre, Girona. Novembre 2022.

Un esglaó més avall ens condueix cap a l'extrem de la pobresa a Catalunya⁵, els barris de Vila-Roja i Font de la Pólvora. Són barris construïts per reubicar la població barraquista, en la seva major part d'ètnia gitana, en edificacions de la més baixa qualitat (que amb el pas dels anys dibuixa un paisatge de blocs tapiats, abandonats, escantellats...); amb infradotació d'equipaments (amb un espai públic mancat biblioteca, centres culturals, places, parcs, botigues i zones verdes -més enllà de les que els confereix el fet de viure en una muntanya-); i deficiència de serveis (talls de llum constants, recollida d'escombraries irregular...). Barris on amuntegar la pobresa, desconnectats del continu urbà gironí (separats per 3 km de carretera) i aïllats, tant per la barrera física del riu Onyar, com per una barrera simbòlica que els estigmatitza com a barris conflictius.

Que somos muy conflictivos, no viene la gente aquí a traer una lavadora, una nevera, las telepizzas, burgers (...) nadie, ningún transportista quiere venir aquí porque es un barrio conflictivo. (...) si tu eres un ciudadano de Gerona y tu llamas a un servicio y te

⁵ Segons dades de l'Idescat (2018), Font de la Pólvora té l'índex socioeconòmic més baix del país, amb una renda mitjana inferior als 5.800 € anuals.

dicen que tu barrio es conflictivo tu te sientes ofendido. (BCN A PIE DE CALLE, 2022, 13m33s)

Vila-Roja, carrer Georges Méliès, Girona.
Novembre 2022.

Font de la Pólvora, avinguda Font de la Pólvora, Girona. Novembre 2022.

Font de la Pólvora, carrer Roure, Girona.
Novembre 2022.

I és que, Font de la Pólvora, com a barri vulnerable i marginalitzat des de fa dècades, pateix problemes severos d'exclusió social i un fort estigma que foragita els gironins d'altres barris.

Sóc gironí, i si coneixes la ciutat, sabràs que aquest barri, és a prendre pel cul de la ciutat, viuen des de fa molt temps en una espècie de reserva gitano-nyorda, com a d'altres ciutats catalanes. Què vols que fem? Pugem una nit amb torxes i cremem el barri? Si no els veiem. La majoria de ciutadans no han trepitjat mai el barri. Jo un cop, i per feina. Es un cau de traficants, i de cobradors de tot tipus de paguetes. Campen per el seu ghetto amb les seves merdes, i la resta fem vida més o menys normal. (Barrut 69 a Racó Català, 2022)

La percepció d'aquest gironí, però, no és l'única que es pot tenir en visitar aquests llocs de vida: podem veure la degradació del barri, les escombraries amuntegades, la manca d'equipaments i la necessitat d'ajudes en clau d'injustícia social; podem sentir admiració per la gosadia dels seus habitants en ser capaços de fer allò que qualsevol altre també faria si no estiguéssim tan domesticats; ens podem sentir desconcertats quan veiem que la nostra presència alerta diferents grupets de persones que ens miren amb desconfiança, o més aviat ens vigilen. I és que, ben segur que hauríem estat molt benvinguts d'haver arribat de la mà d'un amfitrió del barri, però no hem tingut en compte que ens hem ficat en un lloc governat per un altre sistema. Llocs construïts als marges que funcionen al marge, amb persones que, amb la força de la unió de la comunitat, han tingut la gosadia de convertir el seu lloc de vida en intersticis de les

normatives per a escapolir-se d'un sistema social que ens aixafa. Un sistema social que els deixa tranquils, els deixa anar fent "al seu aire" a canvi de no protegir-los, de que no demanin gaire (més enllà d'alguna almoina en forma d'ajut) i de mantenir-los lluny per a què no molestini ni desllueixin el paisatge que ocupen les classes superiors.

Per arribar a l'últim destí del nostre itinerari hem d'enfilars una forta pujada pel camí del Polvorins fins al punt més alt del Turó de les Pedreres, per paradoxalment arribar a l'esglaió més baix en l'escala social, el barri Les Pedreres o Disseminat dels Caputxins, l'últim reducte barraquista de Girona, on viu una comunitat d'ètnia gitana. És el barri més invisibilitzat, el més desconegut, oblidat i desatès per l'Ajuntament de Girona. Un lloc desconnectat i exclòs de l'entramat urbà, un lloc on la vida troba totes les barreres possibles. Sense enllumenat públic, sense subministrament d'aigua, sense transport ni clavegueram, els veïns de Les Pedreres sobreviuen en petites barraques de fusta, en caravanes atrotinades i en coves naturals de la muntanya. En aquest context de pobresa extrema, d'abandó institucional i davant la total absència d'equipaments i serveis, són els veïns qui, a manera de defensa numantina⁶, es fan càrrec del condicionament i neteja dels camins de terra, qui, malgrat tenir tot en contra, se les enginyen per construir una llar (sigui o no una barraca) i per crear els seus espais públics de socialització (un petit descampat condicionat amb una taula atrotinada, quatre cadires al voltant i un gronxador improvisat amb un tros de fusta). A aquesta absència d'equipaments, habitatge i espai públic s'afegeix una inequitat quant a l'esforç de desplaçament (tant econòmic com de temps) per la situació del barri, allunyat de l'àrea urbana.

Disseminat dels Caputxins, Girona. Novembre 2022.

Disseminat dels Caputxins, Girona. Novembre 2022.

Disseminat dels Caputxins, Girona. Novembre 2022.

Aquest panorama d'oblit i exclusió, però, encara pot empitjorar, ja que en qualsevol moment es pot generar un interès urbanístic per l'atractiu d'aquesta zona privilegiada (el barri amb millors

---

⁶ Expressió que té l'origen en la defensa de la ciutat celtibera de Numància i que fa referència a una defensa tenaç d'una posició o situació malgrat comptar amb pocs recursos i escasses possibilitats d'èxit.

vistes de la ciutat, amb un mirador panoràmic des del qual observar els 360° de Girona i coronat per la Torre Gironella, una antiga fortificació medieval del segle XI), que pot generar la intenció d'introduir-lo en el circuit turístic i d'inversions immobiliàries, cosa que comportaria el saqueig i espoli de les seves llars.

Aquest recorregut per la Girona fragmentada fa palès el contrast entre la ciutat reconeguda i valorada (el Barri Vell, Montilivi, Montjuïc, Sant Narcís), i els seus marges oblidats i hiperdegradats (Santa Eugènia, Salt, Vila-Roja, Font de la Pólvora i Les Pedreres). És al que fa referència Monteverde (2017) en parlar de *ciutat oficial i no oficial*: Una, la ciutat per a mostrar, per a la que es planifica i treballa, un espai per a l'especulació i l'acumulació de capital; l'altra la que s'oculta i s'ignora en qüestions de planificació i responsabilitat, un espai on simplement sobreviure, la vàlvula d'escapament del sistema neoliberal, on es dipositen els *residus humans* (Bauman, 2005), persones víctimes del "progrés" que no han tingut oportunitats o que no han volgut inserir-se en la maquinària productiva del sistema, persones poc productives, no rendibles i prescindibles en una societat en què la vida té un valor en funció de costos i beneficis.

Relats culpabilitzadors

A les ciutats, aquests "residus humans" es materialitzen en persones que es troben sota la misèria, l'exploació i la injustícia, sotmeses a una violència estructural per part de l'Estat que les desprotegeix i les aboca a l'exclusió. Percebem, però, aquesta violència estructural d'una manera esbiaixada, per la nostra enculturació dins aquest sistema capitalista que ens ha empremtat uns relats d'autosuficiència, d'invulnerabilitat, de rendibilitat... conformats al servei d'aquest ordre econòmic, polític i social. Uns relats que ens allunyen de la necessitat de l'altre i ens obliguen a ser autosuficients, autònoms. Des d'aquesta posició es nega la pròpia vulnerabilitat, la fragilitat i la interdependència intrínseca a l'ésser humà (Pié i Blanch, 2018) i ens condueix a l'hiperindividualisme (afrontar els problemes de manera individual). No és així com cobra sentit que acceptem la gentrificació, els desnonaments i l'exclusió social? No és així com responsabilitzem cadascú del lloc en què es troba per manca d'esforç o ambició? O que sentim llàstima on hauríem de sentir indignació? Relats que ens presenten la desigualtat com a diferents graus de responsabilitat individual i no pas com una bretxa de classes, desplaçant així una problemàtica social (i de dominació externa) cap a la responsabilitat de les persones, culpabilitzant-los, doncs, de la situació en què es troben.

És així com no llegim les condicions de vida a Salt, Font de la Pólvora o Disseminat dels Caputxins en clau d'injustícia social i, per tant, no ens escandalitzen, no ens indignen i passem de puntetes sense demanar responsabilitats a les Administracions.

A aquesta realitat se li afegeix que en aquests barris viuen persones d'ètnia gitana o immigrants i, per tant, una realitat travessada pel racisme cultural. Així que, a més de no haver-se esforçat, en ser d'una ètnia o cultura diferent de la nostra, també adscriuim a la seva cultura estigmes desfavorables i negativitzants que justifiquen la desigualtat: "moros, negres, gitanos, llatins" tenen alguna cosa en la seva cultura que els fa ser pobres i exclosos.

Sota aquestes lògiques, doncs, posem l'origen de la marginació, l'exclusió i la pobresa en les persones o col·lectius i no en el sistema que les oprimeix. Tot un seguit de relats culpabilitzadors que ens converteixen en espectadors i còmplices d'un sistema que no se sent interpel·lat davant les desigualtats.

Mitjans de comunicació: criminalització de la pobresa i cultura del control i la seguretat

Relats culpabilitzadors i estigmatitzants que són reforçats pels mitjans de comunicació aliats del sistema:

Titulars com aquests inunden els mitjans en relació amb barris com Font de la Pólvora o Salt, amb notícies relacionades amb problemàtiques (frau elèctric, plantacions de marihuana, incivisme, agressions...) i amb un caire sensacionalista que no qüestiona el rerefons de la situació de desatenció que pateixen aquests barris, com ara el deteriorament de la xarxa elèctrica de Font de la Pólvora i l'hostilitat que suposa els talls de llum diaris durant hores que dificulten sobremanera la vida. Potser no importa gaire que a la Font de la Pólvora els nens i nenes hagin de fer tasques escolars amb espelmes. Seria, però, dramàtic que a Montivili se'ls descongelés el marisc.

Notícies esbiaixades al servei del poder, exerceixen un control sobre el nostre pensament creant allò que en diem opinió pública. Amb paraules com *fraud* i *incivisme* incrustades en titulars aconseguen influir-nos en generar un efecte d'associació a il·legalitat i càstig. Per què sinó ens posicionaríem a favor dels interessos del gegant energètic i no pas del costat dels interessos dels veïns de Font de la Pólvora, que al capdavall representen els nostres propis? Potser té a veure amb el fet que acabem confonent els interessos "dels amos" amb els nostres propis, sota la idea que si creix el capital de l'empresa també augmenta el nostre; o potser aconseguen fer-nos pensar que transgressions com la de "punxar la llum" (ni que sigui per necessitat de subsistència) no són petits actes de justícia per igualar la balança en una societat amb una inequitable distribució de la riquesa, sinó que són els pobres els responsables de desajustar l'economia i no pas els poderosos amb els seus enormes fraus i dilapidacions. I ara, en la situació actual de crisi energètica (creada pels "senyors" de la guerra), els problemes dels pobres, "dels altres", ja són també nostres, ja no ens arriba ni amb els treballs remunerats per pagar l'electricitat, el combustible... i haurem de triar si menjar o posar la calefacció.

Llegim reiteradament que a Salt o a Font de la Pólvora hi ha disturbis, plantacions de marihuana, *okupacions*... I és que sembla que els mitjans de comunicació ens fan mirar a través d'un calidoscopi que només filtra les imatges negatives creant una mala imatge d'aquests barris i de les persones que hi viuen. I així, a força de relacionar "barri pobre" amb "barri problemàtic", es va criminalitzant la pobresa i generant una percepció d'inseguretat relacionada amb la idea de barris de risc i persones de risc. Uns relats deformats que col·laboren en crear una història única. "La historia única crea estereotipos, y el problema de los estereotipos no es que sean falsos sino que son incompletos. Hacen de una sola historia la única historia" (Adichie, 2009, 13m04s). Una història però, que a més de ser incompleta, està escrita des de l'exterior, es converteix en una certesa difícil de combatre per aquelles vides

atrapades en barris estigmatitzats (desposseïdes de singularitat i deshumanitzades) i actua instaurant un relat que legitima el control social.

Els mitjans de comunicació, doncs, recolzen i col·laboren en la consolidació de la cultura del control i la seguretat pròpia del model neohigienista actual, que mitjançant polítiques preventives convoca a intervenir en la vida dels altres. És així com notícies amb termes bèl·lics (“lluita contra l’incivisme”) i que anuncien la pèrdua de drets fonamentals com la intimitat i llibertat (control amb càmeres de vigilància) queden justificades i, fins i tot, ben acceptades. És així com es normalitzen intervencions policials sobre certs perfils poblacionals (gitanos, captaires, immigrants i joves) no pel que estiguin fent, sinó per prevenir el que se’ls atribueix que poden arribar a fer com a portadors d’uns trets de risc que els representen socialment. És així com, en nom del “bé comú”, es dirigeixen intervencions contra aquests perfils concrets que es consideren els responsables del malestar social. És així com s’obre la porta a processos higienistes de neteja social. I és així com es produeix un urbanisme exclusionista encarat a allunyar els col·lectius que es consideren agents de degradació de la ciutat.

Una qüestió de planificació, disseny i arquitectura urbana

Sota aquestes lògiques i ideals es planifica i dissenya una arquitectura urbana que reflecteix, alhora que contribueix i dona suport al sistema neoliberal i capitalista que l’engendra. Una arquitectura que expulsa, incapacita, domestica i usurpa.

Arquitectura que expulsa

És l’arquitectura urbana que projecta al nostre calidoscopi una imatge de foscor, la cara més terrible, inquietant i amenaçadora de la ciutat, l’anomenada *arquitectura defensiva*, en realitat, per a mi, un eufemisme malintencionat d’una arquitectura ofensiva i atacant. I és que, a qui defensa i de qui es defensa?

Caminant per la Girona més cèntrica trobem elements d’aquesta arquitectura urbanística que, sota una aparença inofensiva i innòcua, amaga la intenció d’allunyar o d’expulsar col·lectius considerats indesitjables o marginals.

Jardineres (fins i tot buides), pivots i planxes metàl·liques instal·lades sobre els ampits dels aparadors de les botigues que, més enllà d’una funció decorativa, actuen com a obstacles per dissuadir els joves o persones sense llar d’asseure-s’hi o instal·lar-s’hi.

CALIDOSCOPI D'UNA CIUTAT HOSTIL

Passatge Migdia, Girona. Octubre 2022.

Carrer de la Força, Girona. Gener 2023.

Carrer Damià Estela i Molinet, Girona. Gener 2023.

Tancaments d'espais públics i d'entrades a les comunitats de veïns que sota la protecció de l'espai privat amaguen la intenció d'evitar que persones sense llar hi pernoctin.

Carrer de la Força, Girona. Gener 2023.

Pujada de la Mercè, Girona. Novembre 2022.

Artefactes metàl·lics afegits a places que es poden percebre com a elements de protecció, però que tenen la funció d'evitar la pràctica del *parkour* o l'*skate*.

Plaça 1 d'Octubre, Girona. Novembre 2023.

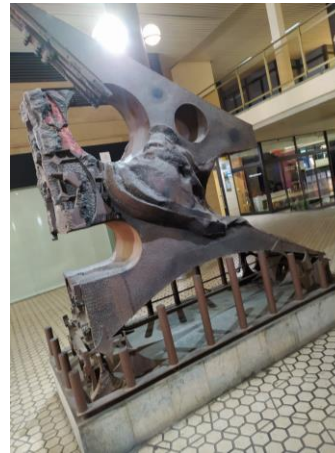
CALIDOSCOPI D'UNA CIUTAT HOSTIL

Bancs amb reposabraços que poden semblar elements de confort, però que han estat pensats per limitar el seu ús a la funció de seure, impedit altres pràctiques com estirar-se o patinar.

Plaça Calvet i Rubalcaba, Girona. Desembre 2022.

Elements integrats en una escultura, que modifiquen la composició original de l'artista, per tal d'expulsar una persona sense sostre que s'havia instal·lat a l'aixopluc d'aquesta obra.

A la Força de Girona, carrer de Cristòfol Grober, Girona. 1991- octubre 2022.

Tot un seguit de mecanismes que no s'encaminen a resoldre cap problema, ni a fer de la ciutat un lloc més amable, sinó que pretenen mantenir l'aparença de la ciutat-aparador desplaçant certs col·lectius (que resulten molestos i desllueixen el paisatge urbà) cap a una perifèria degradada on no desentonin. Mentrestant, però, la ciutat oficial continuarà bruta i sorollosa a càrrec d'un turisme de masses que té poder adquisitiu i sí que és benvingut.

Una arquitectura, doncs, que no es pot considerar defensiva, en tant que actua com a element de control social, coarta, ensinistra i restringeix la llibertat i, per tant, hostil és l'adjectivació que més s'hi ajusta.

Arquitectura que incapacita

És la cara poc amable de l'arquitectura d'una ciutat que no està pensada per a tothom, que en no tenir en compte la diversitat de funcionalitats en la planificació i disseny de la ciutat, crea barreres arquitectòniques que impedeixen i obstaculitzen la llibertat de moviments a tota persona que es troba en situació de dificultat de moviments, ja sigui perquè porta un cotxet de nadó, perquè té un problema d'artrosi als genolls, perquè no hi veu, perquè es desplaça en cadira de rodes, croses... Barreres arquitectòniques que a més de representar obstacles que dificulten la vida quotidiana (anar a comprar, desplaçar-se amb fills petits...), poden arribar a incapacitar les persones.

Plaça de la Independència, Girona
Novembre 2023.

Escales com a únic accés als lavabos públics de la plaça de la Independència impedeixen el dret a utilitzar una instal·lació d'ús públic a una part de la societat.

Mercat municipal, plaça de Francesc
Calvet, Girona. Gener 2023.

Àmplia escala sense accés adaptat a la porta principal del Mercat del Lleó que obliga a qui té la mobilitat reduïda a entrar per la porta de darrere.

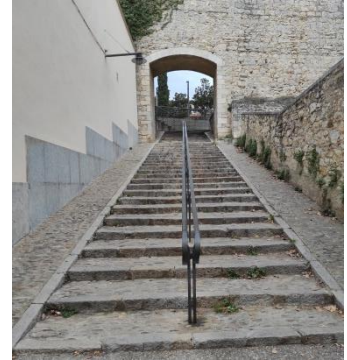

Pont Eiffel, Girona. Novembre
2022.

Ponts per travessar el riu Onyar inaccessible per a qui no pot pujar escales, que es veu obligat a cercar un itinerari molt més llarg.

Rampes amb inclinacions impossibles fins i tot per qui té facilitat de moviments.

Carrer de Joan Fuster i Ortells, Pujada de la Catedral i carrer del Portal Nou, Girona. Desembre 2022.

Són espais que, tot i tenir l'aparença de ser oberts a tothom, no són accessibles i inclusius. Una ciutat construïda des d'una visió capacitista, que obliga qui no disposa de les capacitats normatives a adaptar-s'hi.

Arquitectura que domestica

És l'arquitectura urbanística encarada a decidir "pel nostre bé" qui i per què es pot utilitzar l'espai públic. Aquella que pretén educar en valors de "*una sociedad libre de agitación social, sana por idiosincrasia, pero sujeta, inevitablemente, a los dictados del capitalismo burgués*" (Alcaide, 2000 a Fernández, 2014, p. 45).

Parc del Migdia, Girona. Setembre 2022.

Tancament perimetral del Parc Migdia per part de l'Ajuntament que, sota la premissa de seguretat i salubritat, nega l'apropiació d'un espai públic prohibint l'accés nocturn per tal d'evitar la concentració de joves que solien fer *botellón* i que, de retruc, impedeix el pas de qualsevol altre vianant.

Pujada de la Catedral, Girona. Desembre 2022.

Estructura metàl·lica instal·lada en un racó del Barri Vell per dissuadir que s'hi orini.

Façanes lliures d'estenedors per evitar (sota ordenança municipal) que roba estesa o altres objectes agredixin l'estètica urbana.

Pujada de Sant Feliu, Girona.
Gener 2023.

Carrer dels Calders, Girona.
Gener 2023.

Una arquitectura que revesteix la ciutat d'un caràcter de moralitat, que domestica, que amansa i converteix l'espai públic en un lloc on "saber estar" (Delgado, 2011), un lloc que esdevé estèril a força d'intentar eliminar el conflicte en nom d'un civisme que fa fora la vida. És així com els carrers, abans escenaris de multitud d'activitats de la vida, esdevenen espais públics erms.

Quando la calle era calle y no espacio público los niños podían jugar a todo lo largo, los viejos sacar una mesa a la banqueta y jugar dominó, la señora sacar una olla con tamales y venderlos afuera de la casa. Cuando la calle era calle y no espacio público los amantes adolescentes se besaban en "lo oscuro", los tianguis⁷ se ponían y si la vecina tenía una fiesta de quince años que celebrar, pues se cerraba la calle y se armaba el baile. (Espinosa, s.d., p. 11).

Arquitectura que usurpa

Caminar per la Girona més cèntrica comporta introduir-se en un aparador, en un enclavament dissenyat per no deixar-nos escapar al consum.

Terrasses privades i paradetes que espolien els espais (en teoria públics) sotmetent el carrer a un únic ús, el comercial.

---

⁷ Mexicanisme utilitzat per designar un mercat públic ambulat que s'instala als carrers d'una ciutat.

CALIDOSCOPI D'UNA CIUTAT HOSTIL

Rambla de la Llibertat, Girona. Novembre 2022.

Pujada de Sant Domènec, Girona.
Gener 2023.

Carrer dels Calders, Girona.
Desembre 2022.

Pivots de ciment estratègicament col·locats en zones turístiques i comercials que ens encaminen cap als comerços o afavoreixen la ràpida circulació per un lloc determinat.

Carrer Joan Maragall, Girona. Desembre 2022.

Absència de bancs als carrers més comercials i turístics que ens insten a continuar circulant pel reguitzell de botigues o a haver de pagar una consumició per poder fer una parada.

Saturació d'elements publicitaris que ens imposen vetlladament una contaminació visual (que no podem eludir) en convertir parades de bus i lones d'obres en campanyes publicitàries de grans corporacions o, fins i tot, autobusos en anuncis rodants.

Rambla de Xavier Cugat, Girona. Gener 2023.

Carrer Mare de Déu de la Salut, Girona.
Gener 2023.

Rambla de Xavier Cugat, Girona. Gener 2023.

Un urbanisme hostil al servei de la mercantilització que ens pot passar desapercebut i, fins i tot, percebre'l com a quelcom positiu. Perquè, qui no s'ha sentit seduït en passejar per aquests carrerons justament pel colorit de les seves botigues i protegit del trànsit pels pivots? Qui no s'ha sentit atret a fer una cerveseta en una d'aquestes terrasses? I és que, d'una manera subtil, se'ns manipula i se'ns usurpa un espai comú, un espai públic cada cop més privatitzat que deixa d'estar a l'abast de tothom. Un espai de consum i no de socialització.

Una qüestió de context personal

Malgrat el reconeixement formal de la igualtat, membres de grups oprimits per raons d'ètnia, religió, gènere o orientació sexual s'enfronten quotidianament a diverses formes d'exclusió que els impossibiliten la plena participació a la vida pública. (Muxí, s.d)

Tindrà la mateixa vivència al carrer una dona, una persona sense sostre, una persona amb diversitat funcional, un adolescent, un home marroquí o una persona d'avançada edat? Ben segur que l'experiència en l'espai urbà serà diferent segons el context personal de cadascú, i és que l'hostilitat a la ciutat es reparteix de manera desigual segons si vivim al centre o a la perifèria, segons les necessitats que tenim, segons els eixos de discriminació a què estem sotmesos i segons els privilegis que hem adquirit.

A la ciutat, ser dona implica haver d'evitar zones poc transitades i carrers poc il·luminats (encara que representi haver de cercar un itinerari més llarg), així com mirar d'anar

acompanyada en determinats horaris per por a ser assetjades o violades. Tot i que la major part de la violència que pateix la dona es produeix en l'àmbit privat, sembla que en l'espai públic tampoc se sent segura.

Los barrios con terrenos baldíos y calles oscuras y solitarias son parte del escenario urbano poco "amigable" a las mujeres. Estamos tratando de evidenciar que el problema de la violencia en las mujeres tiene una connotación particular: las mujeres son pensadas como cuerpos para ser abusados. (Falú, 2014, p. 17)

Són ciutats pensades sense perspectiva de gènere, segures per als homes, però insegures per a les dones. És així com la figura de la dona a l'espai públic no té prou presència. Difícilment trobem grups de noies en una plaça, perquè sovint es reuneixen en espais privats (gimnàs, cases d'amigues...). Però això, no ens enganyem, no és una elecció. Ja de petites, són educades en la por a l'espai públic, a més de no trobar-s'hi prou representades, invisibilitzades i excloses. Per altra banda, la divisió sexual del treball (que manté la dona centrada en tasques de criança, cura i acompanyament tant de nens/es, com de persones dependents) obliga la dona a realitzar circuits complexos en una ciutat que prioritza les funcions de desplaçaments d'anar i tornar cap a la feina i no preveu suficients espais propers per a les activitats de la cura de la vida quotidiana que, és clar, no tenen valor de mercat.

El dret de la dona en l'accés i ús de l'espai públic en aquest model de ciutat androcèntric queda limitat. Així, l'experiència de les dones com a usuàries de la ciutat no és fàcil. Si afegim, a més, altres eixos de discriminació com poden ser l'orientació sexual, l'ètnia, la classe social... la cosa es complica encara més.

Quan la identitat està travessada per la condició d'immigrant, la vivència de l'hostilitat a la ciutat empitjora. Es normalitza (com si unes vides valguessin menys que unes altres) que persones immigrants tinguin menys necessitats i menys dret a la ciutat com a "ciudadans de segona" (o no ciudadans). Ser racialitzat implica trobar barreres econòmiques i simbòliques que impedeixen gaudir dels espais i els serveis en igualtat de condicions; implica patir una gran discriminació a l'hora de llogar un habitatge i, sovint, tot i existir una llei d'igualtat de tracte en el lloguer d'habitatges, haver de viure amuntegat amb altres familiars o amics, en albergs o directament al carrer; implica ser sospitós davant la policia pel color de pell i els trets físics i haver d'identificar-se (fins i tot diverses vegades al dia) o veure reduïda la seva identitat a "sensepapers" i haver de viure ocult o, com a molt, a les perifèries marginals on s'acumula la mà d'obra barata.

L'edat, en relació amb l'experiència d'ús de l'espai públic, és també un eix de discriminació en una ciutat dissenyada a mida dels adults en edat productiva. Ser persona d'avançada edat a la ciutat suposa sortir a caminar per uns espais mancats de bancs i fonts, que semblen pensats per a atletes, per a consumidors de *Decathlon*, per gent que no es cansa i no necessita aturar-se; suposa restringir la relació social a l'àmbit privat o a casals d'avis, en tant que la ciutat no preveu suficients espais de trobada a l'aire lliure que afavoreixin la socialització i, contràriament, trobem places amb bancs individuals o amb absència d'arbres que proporcionin ombra a l'estiu; suposa també sentir l'angoixa en haver de creuar un pas de vianants regulat per un semàfor aliat del trànsit rodat. Ser un infant a la ciutat comporta haver de caminar, jugar, respirar a l'alçada dels tubs d'escapament dels automòbils i, per tant, estar més exposat a la contaminació; haver de jugar en zones restringides per aquest ús, perquè a la bulliciosa ciutat de trànsit els nens molesten o corren perill, de manera que han de viure amb restriccions de llibertat de moviments o monitoritzats (supervisats per adults). Però, a parer meu, l'adolescència és l'etapa de la vida que s'emporta la pitjor part, perquè més enllà d'habitar una ciutat que no està pensada per a ells, pateixen directament l'expulsió. La tensió entre l'ordre social i l'adolescent es fa palpable a l'espai públic, i és que, les característiques d'aquesta etapa (rebel·lia, oposició als adults i a les normes) amenacen canviar l'ordre que està construït socialment la qual cosa no encaixa amb una ciutat que domestica en el civisme, que vol evitar el conflicte, que dirigeix i controla (Delgado, 2010). Estigmatitzats com a problemàtics i incívics, han de suportar un seguit de mesures encaminades a evitar la seva presència (escorcolls policials, mobiliari que entorpeix les seves pràctiques com l'*skate*...). Pateixen, també, l'exclusió d'un espai públic que organitza l'oci a través d'un consum que no està a l'abast de la petita capacitat econòmica de la majoria d'adolescents.

Una ciutat que no recorda que tots hem estat infants i adolescents i que, si tenim sort, també arribarem a ser vells. I és que, habitem una societat que situa la vulnerabilitat i la dependència en els altres, que no reconeix la pròpia vulnerabilitat i la interdependència; i que construeix unes ciutats per a persones joves, sanes i amb poder adquisitiu. Què passa doncs amb els cossos que no responen a aquest patró?

Ser una persona amb diversitat funcional a la ciutat implica haver-se d'adaptar a com són les coses (o més ben dit, a com estan les coses) en una ciutat pensada per a una població a la qual se li suposen capacitats uniformes; comporta no poder accedir a certes botigues, restaurants, ascensors o banys públics que no estan "adaptats" per a tothom; haver d'encertar on quedarà la porta accessible del tren (l'única porta en tot el comboi per la qual poder accedir);

haver de cercar l'ascensor alternatiu a les escales (que sovint estan amagats); haver de fer grans tombos per salvar obstacles i barreres arquitectòniques (fins i tot al mig d'una estreta vorera); i un llarg i lamentable etcètera de situacions que limiten de la manera més violenta els drets bàsics a la ciutat.

La classe social es presenta també com un eix de discriminació que permet els grups de diferents estatus coexistir sense conuiu. Centre i perifèria, barris bons i barris degradats, segreguen les persones en relació amb el seu poder adquisitiu. Ser una persona amb pocs recursos econòmics suposa no tenir plena elecció a l'hora de cercar un habitatge a la ciutat, sovint relegats a una perifèria degradada amb habitatges i espais públics de baixa qualitat; implica sentir la mirada estigmatitzant de l'altre pel fet de pertànyer a un barri guetificat; implica majors dificultats i despeses a l'hora de desplaçar-se en dependre del transport públic o privat; i patir una distribució inequitable quant a l'accés a béns, equipaments i serveis públics.

Aquests són alguns aspectes del context personal, entre d'altres (com pot ser l'orientació sexual, el sensellarisme...), que travessen la nostra identitat. Tanmateix, quan a les identitats s'entrecreuen diversos eixos de discriminació, l'hostilitat de la ciutat es viu en majúscules.

CAPÍTOL 3

Com es resisteix en una ciutat hostil

Com es resisteix davant tanta hostilitat quan s'està fora del sistema, fora de la planificació urbanística i fora de les identitats socialment reconegudes? Com identificar-se i integrar-se quan, tant físicament com simbòlicament, s'és relegat a una perifèria marginal i oblidada? Com pertànyer quan t'han convidat a desaparèixer?

Essent tants els naufrags del sistema semblaria lògic que es produís una revolta per reconquerir el vaixell i no morir ofegats. Tanmateix, sembla que el sistema disposa de subtils mecanismes per desactivar la lluita col·lectiva: disciplinar en l'individualisme i l'autoexplotació perquè la protesta no es dirigeixi contra el sistema que genera la pobresa i desigualtat, sinó que es dipositi la responsabilitat en les persones i s'afronti de manera individual; focalitzar els malestans en la relació amb els iguals, generant una lluita de pobres contra pobres; i utilitzar discursos de la por (a la mort per pandèmies, a perdre la feina, a les guerres, als desastres climàtics i ecològics...) per afeblir-nos.

És així com, els naufrags d'aquest sistema, tot i sotmesos a coercions, cerquen intersticis com a maneres individuals de sobreviure a tanta desigualtat i exclusió:

CALIDOSCOPI D'UNA CIUTAT HOSTIL

Els expulsats dels circuits oficials de treball, inventen solucions dins l'economia informal fora de la legalitat per a la seva subsistència, com ara la venda ambulants, la prostitució, la mendicitat, el tràfic d'estupefaents... Aquestes solucions, però, fins que no generin ingressos a l'Estat, es trobaran il·legalitzades.

Plaça Pompeu Fabra, Girona. Gener 2023.

Els exclosos del Dret a l'habitatge, cerquen el seu refugi amb la contundència d'*okupar* pisos (que sovint procedeixen de desnonaments per part de grans entitats financeres), amb l'autoconstrucció de les seves llars en forma de barraques fora de l'espai urbanitzat o instal·lant-se en portals dels edificis, caixers d'entitats bancàries, darrere els arbustos d'un parc, sobre un banc del carrer, sota un pont...

Carrer d'Oriol Martorell i Codina, Girona. Desembre 2022.

Carrer de Santa Clara, Girona. Gener 2023.

CALIDOSCOPI D'UNA CIUTAT HOSTIL

Els ignorats en la planificació urbanística se les enginyen per fer-se lloc en l'espai públic: els joves s'aproprien de l'espai organitzant *botellons*, deixant les pròpies marques amb *grafitis*, utilitzant el mobiliari urbà per usos per als que no estan pensats (com ara realitzar pràctiques esportives com el *parkour* o l'*skate*); els veïns/es de barris marginals que no disposen d'espais públics de qualitat, modifiquen i s'aproprien dels espais per adaptar-los a les seves necessitats i usos:

Font de la Pólvora, carrer Roure, Girona. Novembre 2022.

Instal·lació de gandules, d'ombrel·les i de seients de cotxe damunt d'un banc de ciment per donar "vida" a una plaça que no estava dotada d'equipaments.

Font de la Pólvora, carrer del Roure, Girona. Novembre 2022.

Cadira i pal d'escombra com a senyalització de la reserva de la plaça d'aparcament.

Més enllà d'aquestes solucions individuals, emergeixen plans, projectes, reformes legals, etc. a través de plataformes d'acció col·lectiva com a formes de lluita encaminades a mostrar el malestar, a resistir i a promoure canvis vers la transformació social. Així, a la ciutat de Girona sorgeixen diferents moviments de resistència: associacions de veïns com la del Barri Vell que, actualment, reivindica queixes sobre el turisme relacionat amb el ciclisme; la Plataforma per la Dignitat de Font de la Pólvora que, entre d'altres, lluita perquè es garanteixi el dret bàsic de subministrament elèctric; l'entitat PAH Girona (Plataforma d'Afectats per la Hipoteca) que lluita perquè es garanteixi el dret a l'habitatge, als subministraments i s'aturin els desnonaments;

CALIDOSCOPI D'UNA CIUTAT HOSTIL

l'associació sense ànim de lucre Som Sostre que treballa donant suport a les persones sense sostre; la plataforma + Barri - Pisos Turístics que treballa, entre d'altres, per paraitzar les llicències per a nous pisos turístics; la plataforma Girona Emprèn, que promou i dona suport a projectes d'emprenedoria emmarcats en l'economia social i solidària, que prioritzen les necessitats de les persones per damunt de l'enriquiment, com ECOSOL; o moviments veïnals com els dels residents de Les Pedreres que aconsegueixen modificar la seva condició "d'okupes il·legals" a propietaris nats. Un seguit d'accions encaminades a combatre els efectes del salvatge capitalisme i l'apropiació dels patrimonis comuns i a lluitar per a la reapropiació dels espais que ens han sostret.

Carrer del Portal Nou, Girona. Desembre 2022.

Carrer Joan Maragall, Girona. Gener 2023.

Carrer Cristòfol Colom, Girona. Gener 2023.

Carrer Jacint Verdaguer i Santaló, Girona. Gener 2023.

“Una transformación de la sociedad supone la posesión y la gestión colectivas del espacio mediante una intervención constante de los “interesados” con sus múltiples, diversos y contradictorios intereses” (Lefebvre, 1974, p. 450).

Atalaiar la ciutat des del nostre calidoscopi ens permet distingir les forces que hi ha en joc: les ombres de les coercions sistèmiques, però també el joc de llum i moviments d'una acció col·lectiva que obre espais alternatius a l'urbanisme tecnocràtic capitalista.

CONCLUSIONS

Aquest assaig posa de manifest que la ciutat com a escenari hostil cobra sentit, ja d'entrada, com a fruit del procés històric que, dins d'un sistema capitalista, l'ha conformat com un lloc d'acumulació de capital per damunt de la reproducció de la vida. Un espai originat en nodrir-se d'un amuntegament humà dependent d'un salari i explotat per satisfer les demandes d'un capitalisme que cerca el màxim benefici. Visibilitza també, com en l'actualitat, encara es profunditza més en la modelació de ciutats així concebudes que no generen sentit de pertinença, convivència ni benestar, ans al contrari, esdevenen una eina al servei dels objectius mercantilistes i neohigienistes d'una societat capitalista.

L'estudi doncs ens situa en sintonia amb la idea de ciutat hostil com un lloc on es manifesta la desigualtat i l'exclusió, on els interessos econòmics i el control passen per damunt d'una escala humana que ni tan sols és tinguda en compte. El conflicte capital-vida queda representat en una ciutat on el disseny, els elements i equipaments no donen resposta a les necessitats de la població perquè en la presa de decisions no s'han incorporat les percepcions i sabers dels ciutadans, que acullin la diversitat de capacitats, gèneres, edats i cultures i, per tant, no assegura l'accés a l'ús i gaudi en igualtat de condicions en un espai públic cada vegada més privatitzat, elitista i excloent.

Indagar en les lògiques i significats que operen en la configuració d'aquesta ciutat hostil ha permès establir una relació causal amb els processos de gentrificació, privatització, segmentació i fragmentació que se sustenten en els mecanismes d'explotació i dominació de les classes dirigents sobre les oprimides, així com comprendre com certes construccions culturals, ideologies i discursos arriben a sedimentar fenòmens o col·lectius (barraquisme, sensellarisme, immigrants, adolescents...) com a problema social, legitimant polítiques urbanes neohigienistes que s'ocupen en el control i la gestió poblacional (consolidant desigualtats de classe) en comptes de treballar per la igualtat i la justícia social.

La hipòtesi de partida, que presumia que l'espai urbà oprimeix, segrega i expulsa les persones de manera desigual en funció de les capacitats, l'edat, la posició socioeconòmica, l'ètnia, el gènere i la procedència, queda documentada mitjançant el treball de camp portat a terme a la ciutat de Girona on l'hostilitat es materialitza amb la disposició d'un urbanisme i una arquitectura aparentment neutra i inofensiva que, en realitat, amaga barreres físiques i simbòliques que afecten més negativament la vida d'unes persones que la d'unes altres. Una hostilitat que es manifesta a les zones del centre de la ciutat amb la presència d'obstacles a la

via pública que impedeixen el refugi, el descans, el lleure i expulsen col·lectius considerats en l'imaginari simbòlic indesitjables; barreres que impedeixen i obstaculitzen la llibertat de moviments, incapacitant les persones; equipaments que, amb un component moralista, busquen domesticar en nom d'un civisme que limita el dret a la ciutat i obstaculitza la vida quotidiana i social; i elements que usurpen l'espai públic comú per afavorir la mercantilització. I una hostilitat que es manifesta a les perifèries marginades en barris invisibilitzats, degradats, estigmatitzats i ignorats en qüestions de planificació urbanística i responsabilitat administrativa. Barris d'esquena a la ciutat oficial que pateixen problemes severos d'exclusió social i d'abandó institucional, on viure es redueix a sobreviure.

En aquestes coordenades, hem vist que afrontar la vida de manera individual en una ciutat hostil no implica el mateix per a totes les persones: uns convidats a competir, a consumir, a adaptar-se a les barreres, altres a suportar condicions de misèria, a viure en la il·legalitat, ocults o directament convidats a desaparèixer. Però, hem vist, també, com afrontar la vulneració dels drets de les persones mitjançant l'acció col·lectiva, fa emergir moviments de resistència, de lluita, que fan possible situar la responsabilitat a l'esfera pública per reclamar políticament i socialment el dret a la ciutat.

Proposta de continuïtat

Arribats a aquest punt, ens podem preguntar què podem fer per col·laborar amb aquests moviments de resistència i lluita des de l'Educació Social i, seguint el fil del meu assaig que evidencia com els problemes socials derivats de la vulneració del dret a la ciutat són conseqüència de les formes de dominació presents en la societat i, per tant, són problemes estructurals i no pas situacions en què persones o col·lectius estableixen una relació disfuncional amb el sistema, fora interessant com a continuació d'aquest treball engegar un projecte d'IAP (Investigació Acció Participativa). Un projecte que, allunyat de l'intervencionisme i l'assistencialisme, obri espais de reflexió i acció i s'orienti tant a la implicació d'agents socials amb poder polític, administratiu i mediàtic, com a la participació activa i l'empoderament de persones i col·lectius oprimits perquè siguin ells mateixos qui exerceixin el poder polític vers la transformació de la realitat social.

Bibliografia

- Ajuntament de Girona. (2012). *Ordenança Municipal de Civilitat de Girona*. Girona
- Adegbeye, O. (2017). *¿A quién pertenece la ciudad?*. [Arxiu de Vídeo]. TEDGlobal 2017. https://www.ted.com/talks/olutimehin_adegbeye_who_belongs_in_a_city?language=es
- Adichie, C. (2009). *El peligro de la historia única*. [Arxiu de Vídeo] TEDGlobal 2009. https://www.ted.com/talks/chimamanda_ngozi_adichie_the_danger_of_a_single_story?language=es
- Alguacil, J. (2020). *Calidad de vida y modelo de ciudad*. Boletín 15, Calidad de vida urbana: variedad, cohesión y medio ambiente. Instituto Juan de Herrera: Madrid.
- Amorós, M. (12 de juliol, 2022). *El aire de la ciudad. El fin de la libertad en la generalización de lo urbano*. La peste. <https://lapeste.org/2022/07/miquel-amoros-el-aire-de-la-ciudad-el-fin-de-la-libertad-en-la-generalizacion-de-lo-urbano/>
- Auban, M. (2017). *La dignidad de los márgenes. Aproximaciones afectivas a la ciudad informal*. Revista INVI []. 2017, 32, 91, pp. 67-89.
- Augé, M. (2008). *Los no-lugares. Espacios del anonimato*. (ed. or., 1992), traducció de Margarita Mizraji. Editorial Gedisa.
- Bachiller, S. (2009). *Significados del espacio público y exclusión de las personas sin hogar como un proceso de movilidad forzada*. Revista Española de Investigaciones Sociológicas. Nº 128, 2009, pp. 125-137. CONICET: Argentina.
- Bauman, Z. (2005). *Vidas desperdiciadas. La modernidad y sus parias*. Paidós: Barcelona.
- BCN A PIE DE CALLE. (15 de juny de 2022). *Font de la Pólvora. El barrio gitano dónde nunca una cámara ha logrado entrar*. [Arxiu de Vídeo]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=UqbwYSnraOk>
- Borja, J. & Muxí, Z. (2001). *El espacio público: ciudad y ciudadanía*. Ediciones Electa: Barcelona.
- Borja, J. (2002). *La ciudad como oferta y la innovación urbanística*. En: El Marketing como estrategia de desarrollo metropolitano. Curso para la Agencia transfronteriza para el desarrollo de la eurociudad vasca. San Sebastián.
- Borja, J. (2003). *La ciudad conquistada*. Alianza Editorial: Madrid.
- Cajade, S. (2010). *Reseña de "Vidas desperdiciadas. La modernidad y sus parias" de BAUMAN, Zygmunt*. Revista de Antropología Social, vol. 19, 2010, pp. 355-362. Universidad Complutense de Madrid: Madrid.
- Camallonga, S. (2019). *Jóvenes, espacio urbano y Derecho a la Ciudad: Aportaciones a la educación social*. Foro de Educación, 17(26), 95-114. doi: <http://dx.doi.org/10.14516/fde.609>
- Chinchilla, I. (2020). *La ciudad de los cuidados*. Editorial Catarata: Madrid.

- Crítica urbana. (2022). *Espacio público espacio en conflicto*. Revista de estudios urbanos y territoriales.
- Racó Català. (2022). Vídeo de Vila-Roja i Font de la Pólvora. Fòrums / Actualitat. Recuperat el 27/11/2022 de: <https://www.racocatala.cat/forums/fil/241874/video-vila-roja-font-polvora>
- REVISTA DE ESTUDIOS URBANOS Y TERRITORIALES Enero 2022 | Vol.V | Núm.22. A Coruña.
- Cueva, S. (2012). *El espacio público como derecho a la ciudad. Un recorrido por el patrimonio del Centro Histórico de Quito*. CLACSO: Ecuador.
- Davis, M. (2007). *Planeta de ciudades miserias*. Akal pensamiento crítico. Ediciones Akal: Madrid.
- Delgado, M. (2007). *La ciudad mentirosa. Fraude y miseria del modelo de Barcelona*. Catarata: Barcelona.
- Delgado, M. (2010). *El idealismo del espacio público*. A Papeles de relaciones ecosociales y cambio social, ISSN 1888-0576, Nº. 111, 2010, págs. 113-120.
- Delgado, M. (2014). *El espacio público como ideología*. Catarata: Barcelona.
- Delgado, M. (2020). *Barcelona cívica o cínica*, Jordi Oriola (2006). [Arxiu de Vídeo]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=9wA0w8jSsaA>
- Delgado, M. (2021). *La expulsión de la historia de los centros históricos*. Consultat el 12/12/2022 de: <http://manueldelgadoruiz.blogspot.com/2013/09/la-expulsion-de-la-historia-de-los.html>
- Diari de Girona. (28 de novembre de 2022). *Desmantellen un important punt de venda i distribució de marihuana en un pis ocupat de Salt*. Recuperat el 29/11/2022 de: <https://www.diaridegirona.cat/girona/2022/11/28/desmantellen-important-punt-venda-i-79243924.html>
- El Punt Avui (18 de novembre de 2022). *El 85% de l'electricitat consumida a la Font de la Pólvora és defraudada*. Societat Girona. Recuperat el 18/11/2022 de: <https://www.elpuntavui.cat/societat/article/5-societat/2219668-el-85-de-l-electricitat-consumida-a-la-font-de-la-polvora-es-defraudada.html>
- Engels, F. (1981). *Contribución al problema de la vivienda*. Moscú: Editorial Progreso. (Treball original publicat 1873).
- Engels, F. (2006). *Contribución al problema de la vivienda*. Madrid: Fundación de Estudios Socialistas Federico Engels. ISBN: 84-96276-12-0. (Treball original publicat 1873).
- Engels, F. (2019). *Contribución al problema de la vivienda, precedio de las grandes ciudades*. Libroscorrientes. ISBN: 9788494843471. (Treball original publicat 1873).
- Espinosa, H. (s.d). *Nos quieren desinfectar. Neohigienismo y gentrificación en el control del espacio público*. Congreso internacional Contested Cities. Artículo 4-521.

- Fernández, M. (2014). *Matar al Chino. Entre la revolución urbanística y el asedio urbano en el barrio del Raval de Barcelona*. Virus: Barcelona.
- Falú, A. (2014). *El derecho a las mujeres a la ciudad. Espacios públicos sin discriminaciones y violencias*. Vivienda y Ciudad, 10-28.
- Fryd, P. (2017). *Habitar la ciudad. Convocatoria a Educadores sociales*. Revista de educación social y pedagogía social de Uruguay.
- Galeano, E. (1998). *Patas arriba: la escuela del mundo al revés*.
- Han, B. (2012). *La sociedad del cansancio*. Herder: Barcelona.
- Harvey, D. (1977). *Urbanismo y desigualdad social*. Siglo XXI de España Editores: Madrid.
- Iborra, Y. (8 de gener de 2017). *La gentrificació més enllà de Barcelona: l'expulsió dels veïns del Barri Vel de Girona causada pel turisme*. elDiario.es. Recuperat el 16/10/2022 de: https://www.eldiario.es/catalunya/barcelona-els-barri-vell-girona_1_3655977.html
- Iglesias, P., Valdivia, B., Escorihuela, I., Ortiz, S., Saborit, N. & Roco, J. *Derecho a la ciudad metropolitana en el marco de la Nueva Agenda Urbana y la Agenda 2030*. FUOC: Barcelona.
- Igualdad y Sostenibilidad social DIBA (26 d'abril de 2022). *Les ciutats cuidadores*. [Arxiu de Vídeo]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=rRHhTSrkuHM>
- La República. (16 de gener de 2019). *Salt endurirà la lluita contra l'incivisme amb càmeres als contenidors i sancions*. Recuperat el 17/11/2022 de: <https://www.larepublica.cat/minut-a-minut/salt-endurira-la-lluita-contra-lincivisme-amb-cameres-als-contenidors-i-sancions/>
- La Vanguardia. (17 de novembre de 2022). *Siete denunciados y dos detenidos en Salt por insultar y golpear a la policía*. Recuperat el 17/11/2022 de: <https://www.lavanguardia.com/local/girona/20221117/8610442/siete-denunciados-dos-detenidos-salt-insultar-golpear-policia.html>
- Layuno, A. i Acosta, A. (2021) *Aproximaciones contemporáneas al paisaje urbano: II Jornadas Internacionales de Investigación sobre paisaje, patrimonio y ciudad*. 1240 p. ISBN 978-84-18979-53-8. Editorial Universidad de Alcalá: Alcalá de Henares.
- Lefebvre, H. (1974). *La producción del espacio*. Papers: Revista de Sociología, 3.
- Llimós, A. (12 de març de 2021). *Els barris vulnerables de Catalunya*. Diari Ara. Recuperat el 22/10/2022 de: https://www.ara.cat/societat/barris-vulnerables-catalunya_130_3898366.html
- Marx, K. (2017). *El Capital*. Editorial Libsa.
- Merino, L. (2012). *El rol de los elementos urbanos en el uso y el diseño del espacio público*. Valencia.
- Més Barri Menys Pisos Turístics Girona. (s.d.). *Què està passant al Barri Vell?*. Recuperat el 21/10/2022 de: <https://mesbarrigirona.wordpress.com/>

- Molano, F. (2016). *El derecho a la ciudad: de Henri Lefebvre a los análisis sobre la Ciudad capitalista contemporánea*.
- Monteverde, R. (2017). *La ciudad desigual, más allá de la riqueza y la planificación*. Hábitat y Desarrollo Urbano.
- Muxí, Z. (s.d.). *Ciutats per a viure-hi*. Societat 19. Tribuna. Barcelona.
- Navarro Martínez, J. (2021). *Derecho a la ciudad, urbanismo unitario y vida digna: hacia la transformación de lo urbano*. Folios, 53.
- Nel-lo, O. (s.d.). *Els reptes de la rehabilitació urbana, deu lliçons de l'experiència catalana*. I Seminari Joventut i Societat. Joves i espai públic. Universitat de Girona: Girona.
- Panyella, J. (17 de juliol de 2022). *Barcelona confronta el dret de la ciutat i el dret al turisme*. Diari El punt avui. Recuperat el 17/7/2022 de: <https://www.elpuntavui.cat/societat/article/5-societat/2167741-barcelona-confronta-el-dret-a-la-ciutat-i-el-dret-al-turisme.html>
- Pastells, J. (10 de desembre de 2015). *Girona reordena l'últim reducte de barraquisme*. Diari Ara. Recuperat el 13/11/2022 de: https://www.ara.cat/comarquesgironines/girona-reordena-lultim-reducte-barraquisme_1_1756228.html
- Paz, G. (20 de gener de 2021). "Si hasta las cosas te rechazan, ¿qué puedes esperar de la vida?". Mundodineros. Recuperat el 30/10/2022 de: <https://revistamundodineros.com/si-hasta-las-cosas-te-rechazan-que-puedes-esperar-de-la-vida/>
- Pedres de Girona. (s.d.). *Girona la història*. Recuperat el 18/11/2022 de: <https://www.pedresdegirona.com>
- Pié, A. i Blanch, J. S. (2018). *Políticas del sufrimiento y la vulnerabilidad*. Edicions Icaria: Barcelona.
- Portelli, S. (2015). *La ciutat horitzontal. Urbanisme i resistència en un barri de cases barates de Barcelona*. Catalunya, Departament de Cultura. Barcelona
- Puig, X. (2017). *La sacsejada dels barris vells*. Recuperat l'01/11/2022 de: <https://www.eltiempo.cat/article/1564/la-sacsejada-dels-barris-vells>
- Rodríguez Medela, J i Salguero, O. (2012). *Transformación urbana y conflictividad social*. Granada.
- Rodríguez Medela, J i Salguero, O. (2013). *Ciudad capitalista y conflicto*. Aconcagua Libros: Sevilla.
- Roig, L. (2015). *Reflexió sobre accessibilitat i diversitat funcional*. Fundació Tarragona Unida. COAATT.
- Rosa, A. (2012). *Ciutat, espai públic i educació social*. A Ciutat, adolescències i educació social. FUOC: Barcelona.
- Salazar, C. (2020). *La pandemia en la ciudad desigual*. [Arxiu de Vídeo]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=ro0QtGtmq8A>

- Silvestro, M. & Roca, J. (2007). *La ciudad como lugar*. Arquitectura, Ciudad y Entorno. 27-1-2007. ACE: Barcelona. Recuperat de: https://upcommons.upc.edu/bitstream/handle/2099/2495/29_silvestro.pdf
- Tinoco, I. & Gómez, O. (2013) *Exclusión Social y Derecho a la Ciudad*. XXIX Congreso Latinoamericano de Sociología. Santiago de Chile.
- Tot es mou (14 de novembre de 2022). *La gentrificació preocupa els veïns de Girona*. [Arxiu de Vídeo. <https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/tot-es-mou/la-gentrificacio-preocupa-els-veins-de-girona/video/6186355/>]
- Verdaguer, M. (12 de maig de 2022). *A Girona, quan arriben les flors les mantes dels sense sostre fan lleig*. Diari de Girona. Recuperat el 22/10/2022 de: <https://www.diaridegirona.cat/girona/2022/05/12/girona-quan-arriben-les-flors-65999090.html>